

ΡΑΦΑΗΛΙΔΗΣ – Η ΑΣΥΜΠΙΕΣΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

☒ Φτώχεια λέγεται η κατάσταση εκείνη κατά την οποία η επιβίωση αποτελεί την πρώτη και σχεδόν τη μοναδική φροντίδα του ανθρώπου. Ο φτωχός δεν ζει, επιβιώνει όταν μπορεί να επιβιώσει. Το σύνθημα «ζωή, όχι επιβίωση» παραπέμπει στη σταθερή απαίτηση του ανθρώπου, από τότε που έγινε sapiens (σκεπτόμενος), να αποδεσμευτεί κάποτε από τον αγώνα για την επιβίωση και να μπει στη ζωή χωρίς αγωνία.

Πέρασαν πολλοί αιώνες από τότε που ο άνθρωπος κατάλαβε πως σκοπός της ύπαρξής του δεν είναι η επιβίωση, όπως στα ζώα, αλλά η ζωή. Κι ωστόσο το σύνθημα «ζωή, όχι επιβίωση» διατηρεί πάντα τη σημασία που είχε την εποχή του ανθρώπου του Νεάντερταλ. Είναι λίγοι αυτοί που πράγματι ζουν. Οι περισσότεροι είτε -επιβιώνουν, είτε ψευτοζουν με το φόβο πως θα χάσουν ακόμα και τη δυνατότητα της επιβίωσης που εξασφάλισε στους περισσότερους ο καπιταλισμός.

Ο καπιταλισμός όντως εξασφάλισε στους περισσότερους τη δυνατότητα της επιβίωσης, Γιατί, τα πριν απ' αυτόν κοινωνικά συστήματα θα μπορούσαν να έχουν ως σύνθημα «επιβίωση, όχι θάνατος», Η διαφορά ανάμεσα στα δύο συνθήματα είναι προφανής. Σήμερα, μπορεί να επιβιώσει κανείς ασκώντας, ας πούμε το «επάγγελμα» του ζητιάνου. Όμως, σκεφτήκατε ποτέ πως στο Μεσαίωνα και ζητιάνος να ήσουν και να εξαρτούσες τη ζωή σου αποκλειστικά από την ελεημοσύνη θα ήταν δύσκολο να επιβιώσεις. Ήταν τόσο λίγοι οι πλούσιοι τότε, που κι αν φανταστούμε όλους τους πλούσιους ελεήμονες και φιλόανθρωπους θα κατάφερναν να κάνουν να επιβιώσουν διά της ελεημοσύνης μόνο ένα εντελώς ασήμαντο μέρος από τις στρατιές των εξαθλιωμένων. Αυτή η κατάσταση θα διαρκέσει κάπου 13 αιώνες, από τους λεγόμενους Σκοτεινούς Χρόνους που διαδέχονται την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας τον 5ο αιώνα, μέχρι τον 18ο ή τον 19ο αιώνα.

Η φεουδαρχία, που αρχίζει να οργανώνεται σε κοινωνικό σύστημα μετά την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, βάζει μια στοιχειώδη τάξη στο χάος που προκαλεί αυτή η παταγώδης πτώση, τότε που οι μάζες των λαών της Ευρώπης εγκαταλείπονται στην κακή τους μοίρα καθώς οι δούλοι χάνουν τους δουλοκτήτες που τους εξασφάλιζαν ένα κομμάτι ψωμί. Κανείς καλλιεργητής δεν αφήνει το βόδι να ψοφήσει από την πείνα. Κι αν βρεθεί μπροστά στο δίλημμα, θα προτιμούσε ίσως να πεθάνει το παιδί του ή ο γονιός του, που δεν μετέχουν στην παραγωγική διαδικασία, παρά να καταστραφούν τα μέσα παραγωγής που για αιώνες είναι τα ζώα ή οι άνθρωποι που αντιμετωπίζονται σαν ζώα στο δουλοκτητικό σύστημα παραγωγής.

Μέχρι τον 18ο ή τον 19ο αιώνα, λοιπόν, το σύνθημα «ζωή, όχι επιβίωση» θα μπορούσαν να το κάνουν πράξη μόνο οι ελάχιστοι πλούσιοι της εποχής, ενώ για την απέραντη μάζα των εξαθλιωμένων το σύνθημα «επιβίωση, όχι θάνατος» θα ηχούσε εφιαλτικά, αν υπήρχε. Δεν πρέπει να μας εξαπατούν οι πολιτισμοί που αναπτύχθηκαν τα 1.300 χρόνια, που η φτώχεια είναι κυρίαρχη κατάσταση σ' όλο τον κόσμο. Γιατί, όποιος κι όσος πολιτισμός εμφανίστηκε αυτά τα χρόνια είναι δημιούργημα των ελαχίστων πλούσιων που, όταν δεν είχαν ανάμεσά τους ικανούς ανθρώπους, έπαιρναν στη δούλεψή τους τους εκ των εξαθλιωμένων ταλαντούχους και τους έδιναν ένα κομμάτι ψωμί για να σκέφτονται και να δημιουργούν για λογαριασμό της άρχουσας τάξης ή για να παράγουν τέχνη προς τέρψιν της άρχουσας τάξης.



Δεν πρέπει να μας διαφεύγει πως η συμφωνική μουσική, πχ, εμφανίστηκε, αναπτύχθηκε και ολοκληρώθηκε στην κλασική της μορφή μέσα στις αυλές των βασιλιάδων, των πριγκίπων και των αρχόντων από ταλαντούχους συνθέτες, που δεν είχαν καμιά σχέση με την άρχουσα τάξη. Ο Μπαχ, πχ, η πιο μεγάλη μορφή σ' ολόκληρη την ιστορία της συμφωνικής μουσικής, πέρασε όλη του τη ζωή σαν μεροκαματιάρης παραγωγός έντεχνων ήχων στις αυλές των αρχόντων και ποτέ δεν χόρτασε ψωμί αυτός και η

πολυμελής οικογένειά του. Σήμερα, όλοι οι χορτάτοι ακούν Μπαχ και νιώθουν «ρίγη συγκινήσεως» από τη θεία μουσική του, χωρίς να πολυνοιάζονται κάτω από ποιες συνθήκες δημιουργήθηκε αυτή η εκπληκτική μουσική.

Το γεγονός πως σήμερα υπάρχουν πολύ περισσότεροι πλούσιοι απ' όσους υπήρχαν πριν από έναν ή δύο ή δώδεκα αιώνες δεν σημαίνει και πάρα πολλά από πολιτιστικής απόψεως. Σημαίνει όμως πολλά από οικονομικής απόψεως. Διότι αυτοί που σκορπούν τα χρήματά τους ανοήτως, μπορεί να είναι ημιβάρβαροι, αλλά η βαρβαρότητα τους είναι ... νέου τύπου. Οι σύγχρονοι ημιβάρβαροι έχουν λύσει το πρόβλημα της επιβίωσης, χωρίς ωστόσο να έχουν λύσει το πρόβλημα της ζωής. Αντιλαμβάνονται την «καλή ζωή» σαν δυνατότητα να «τ' ακουμπά» κανείς μέρα παρά μέρα, ας πούμε στα μπουζούκια, κάνοντας πλούσιους κι άλλους ομοίως ημιβάρβαρους που, μάλιστα, αυτοχαρακτηρίζονται «λαϊκοί καλλιτέχνες».

Παρά ταύτα, όμως, είτε βαρβαρίζων, είτε πολιτισμένος, ο πλούσιος είναι πλούσιος. Και είναι πάρα πολύ καλό μια κοινωνία να έχει πλούσιους, έστω κι αν σου γυρίζουν τ' άντερα βλέποντας να μην ξέρουν τι να κάνουν τον πλούτο τους, σαν να νιώθουν αμηχανία που βρέθηκαν πλούσιοι, σαν να θεωρούν την κατάστασή τους αφύσικη, σαν να νοσταλγούν τον «παλιό καλό καιρό» της «έντιμης φτώχειας», τότε που η φτωχογειτονιά ήταν κάτι σαν θερμοκήπιο καλών αισθημάτων.

Ο καλός θεός άκουσε την αγωνιώδη επίκληση «δος ημίν σήμερον» και κάτι έδωσε στα καλύτερα εκ των τέκνων του για σήμερα. Μη με ρωτάτε πώς κατάλαβε ότι αυτά είναι τα καλύτερα τέκνα του. Πάντως, σε κάποιους έδωσε και για σήμερα και για αύριο και για μεθαύριο και για όλη τους τη ζωή, που δεν είναι πλέον μια ζωή αφιερωμένη στην επιβίωση. Αν τους έδινε ο θεός και μυαλό, θα ήταν ακόμα καλύτερα τα πράγματα.

Η ανθρωπότητα, παρά την αύξηση του αριθμού των πλουσίων, παρά τη μείωση του αριθμού των φτωχών, συνεχίζει να έχει άλυτο το πρόβλημα της επιβίωσης όλων των ανθρώπων και όχι μόνο των προνομιούχων. Κι ενώ υπάρχουν άνθρωποι που έχουν σαν δασικό

τους μέλημα την επιβίωση, αυτοί που έχουν λύσει το πρόβλημα της επιβίωσης σύντομα θα υποχρεωθούν να πάρουν μέτρα για τη ζωή τους. Ήδη οι μισοί οπλοφορούν για να αντιμετωπίσουν την πιθανή επίθεση εκείνων που δεν έχουν λύσει το πρόβλημα της επιβίωσης. Και, βέβαια, προκειμένου να επιβιώσει κανείς, και θα σκοτώσει και θα κλέψει, και θα ρημάξει.

Πάντως σ' αυτόν τον τερατώδη αγώνα για την επιβίωση που συνεχίζεται, η φύση ευνόησε τη γυναίκα, ίσως γιατί τη χρειάζεται περισσότερο απ' όσο τον άντρα για τη διαίωνιση του είδους. Ένας άντρας μπορεί να γονιμοποιήσει πολύ περισσότερες της μιας γυναίκες. Συνεπώς, μια κοινωνία με εκατό ας πούμε γυναίκες και με ένα μόνο άντρα θα μπορούσε να συνεχίσει την ιστορία της ανετότατα.

Η πανάρχαια πορνεία είναι μια οικονομικής φύσεως παραχώρηση της κοινωνίας προς την πολύ χρήσιμη για τη διαίωνιση του είδους γυναίκα. Κάθε γυναίκα έχει μια «φάμπρικα» ανάμεσα στα σκέλια της, που θα μπορούσε να τη βάλει μπροστά πάρα πολύ εύκολα, μέσα σε οποιεσδήποτε συνθήκες. Και μη μου πείτε πως η πορνεία είναι ανήθικο πράγμα, γιατί στον αγώνα για την επιβίωση τίποτα δεν είναι ανήθικο. Η επιβίωση είναι α-ηθική, τοποθετείται πέραν της ηθικής, δεν είναι ανήθικη. Δεν υπάρχει ηθική για ζώα, ούτε για ανθρώπους που βρίσκονται κοντά στη ζωώδη κατάσταση από ανάγκη.

Το λέει και ο Θουκυδίδης: όλοι οι άνθρωποι που αγωνίζονται για την επιβίωση τους βρίσκονται κοντά στην κατάσταση του ζώου και συνεπώς τοποθετούνται αυτόματα πέραν της ηθικής. Αλλά και πέραν της αισθητικής και πέραν των πάντων. Η φτώχεια, άλλωστε, κάνει πολύ καλή παρέα με την άγνοια, την αγραμματοσύνη, την πρόληψη, τη δεισιδαιμονία. Η φτώχεια περιορίζει ασφυκτικά τα όρια της ζωής και αποκλείει από τον άνθρωπο τη δυνατότητα για τον παραπέρα εξανθρωπισμό. Γιατί ο άνθρωπος είναι το μόνο ον στη φύση που δεν γεννιέται μόνο αλλά και γίνεται. Οι φτωχοί είναι καταδικασμένοι να περιορίζονται σε όσα τους χάρισε η φύση, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν μέσα από την κοινωνική ζωή τα φυσικά τους χαρίσματα.



Πριν από διακόσια μόλις χρόνια ευημερούσε μόλις το 10% του πληθυσμού της σημερινής αναπτυγμένης Ευρώπης και Αμερικής. Σταδιακά, η φτώχεια έπεσε από το 90% στο 30%. Σήμερα βρίσκεται κατά μέσο όρο στο 20%. Δηλαδή 20% των ανθρώπων στον πολιτισμένο δυτικό κόσμο και όχι σ' όλο τον κόσμο, γιατί αν επεκτείνουμε τη στατιστική σ' όλο τον κόσμο θα μας στρίψει, συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν οξύτατο πρόβλημα επιβίωσης. Βέβαια, σε σχέση με το 90% των φτωχών του 18ου αιώνα, το σημερινό ποσοστό του 20% φαντάζει εντελώς ασήμαντο.

Αλλά δυστυχώς δεν επισημαίνονται τάσεις παραπέρα συρρίκνωσης, όπως γινόταν συνεχώς υπό καπιταλιστικό καθεστώς μέχρι το 1940 περίπου. Είναι βέβαιο, κι αυτό δεν το λένε μόνο οι μαρξιστές, πως ο καπιταλισμός εξάντλησε τις δυνατότητές του να μεταθέσει όλους από την κατάσταση της ένδειας στην κατάσταση της ευμάρειας.

Όμως, το καπιταλιστικό κατάλοιπο του 20% της αμετακίνητης φτώχειας αποκλείεται να μη δημιουργήσει κοινωνικά προβλήματα, αργά ή γρήγορα. Το 20% του πληθυσμού μιας αναπτυγμένης χώρας που είναι οι φτωχοί δεν είναι καθόλου μικρό για να γίνει αποτελεσματική μια αυθόρμητη επίθεση στα σούπερ μάρκετ.

Βέβαια, η σπουδαία καπιταλιστική εφεύρεση του επιδόματος ανεργίας, που το καπιταλιστικό καθεστώς δεν δίνει γιατί σκοτίζεται για τους άνεργους, αλλά γιατί νοιάζεται μην κάνουν γιουρούσι και γίνουν όλα ρημαδιό, θα είναι αποτελεσματική όσο υπάρχει κάποιο περίσσειμα από το 80% των λιγότερο φτωχών και των πλουσίων. Όμως, τι θα γίνει στο νέο κραχ (Η ηχοποιήτη λέξη κραχ παράγεται από τον ήχο κρατς-κρουτς που κάνει μια οικοδομή την ώρα που καταρρέει).

Χάρη στο επίδομα ανεργίας, το 20% των φτωχών μπορούν και κρατιούνται στα ποδάρια τους. Και το μόνο που χρειάζεται ένας πεινασμένος για να κάνει έφοδο είναι να στέκεται στα ποδάρια του. Το επίδομα ανεργίας πρέπει να είναι καλά υπολογισμένο για

να μην κρατιέσαι για πολύ στα ποδάρια σου.

✘ **Βασίλης Ραφαηλίδης -Η κρυφή γοητεία της Μπουρζουαζίας**

Ο Βασίλης Ραφαηλίδης γεννήθηκε το 1934 στα Σέρβια της Κοζάνης και πέθανε στην Αθήνα τον Σεπτέμβρη του 2000. Το 1953 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε κινηματογράφο και δούλεψε σαν βοηθός του Ν. Κούνδουρου και του Ρ. Μανθούλη. Το 1964-65 βρέθηκε στην Αλγερία κοντά στον Μιχάλη Ράπτη. Έγινε επαγγελματίας κινηματογραφικός κριτικός στη Δημοκρατική Αλλαγή (1965). Συμμετείχε στην εκδοτική ομάδα των περιοδικών Ελληνικός Κινηματογράφος (1966) και Σύγχρονος Κινηματογράφος (1968). Εργάστηκε σαν κινηματογραφικός κριτικός και ρεπόρτερ στο Βήμα (1974-1983) και στο Έθνος (1983-1998) σαν κινηματογραφικός κριτικός, σχολιογράφος και επιφυλλιογράφος. Επιφυλλίδες ήταν και οι τελευταίες του δημοσιεύσεις στην Ελευθεροτυπία.

Πηγή/Φωτό: [Αντικλείδι, antikleidi.com](http://antikleidi.com)